

Aurelius Augustinus

Schrijf me en ik stuur je antwoord

Acht brieven [*Epistulae* 29 en 132-138]

Ingeleid, vertaald en van aantekeningen voorzien
door Arie Akkermans (†) en Hans van Reisen
met medewerking van Vincent Hunink

DAMON

Inhoud

Inleiding	7
Brieven sturen in het Romeinse rijk	8
Augustinus' brieven	9
Verscheidenheid troef	13
De brieven in deze bundel	15
Brief 29	15
Brieven 132-138: de schrijvers	17
Brieven 132-136: de vragen en problemen	19
Brief 137: Gods menswording binnen de heilsgeschiedenis	22
Brief 138: Nieuwe regels voor rechtvaardige vrede	24
Achtergrond van de vertaling	27
Praktische informatie	27
1. Eerste voetnoot	27
2. Schriftcitaten en -verwijzingen	28
3. Paragraafnummers en tussenkopjes	28
4. Gebruikte afkortingen in literatuurverwijzingen	28
5. Gebruikte afkortingen van de Bijbelboeken	29
Literatuur	30
Latijnse tekstuitleggen	30
Nederlandse vertalingen	30
Buitenlandse vertalingen	32
Achtergrondliteratuur	33

Schrijf me en ik stuur je antwoord: acht brieven	35
Epistula 29 Drankverbod bij een heiligenfeest	37
Epistula 132 Voordeel van brieven	50
Epistula 133 Tegen doodstraf en marteling	52
Epistula 134 Zwaard van gerechtigheid	57
Epistula 135 Hoe en waarom is God mens geworden?	62
Epistula 136 Wie is Jezus Christus eigenlijk?	67
Epistula 137 Hoe was God mens?	72
Epistula 138 Regels veranderen omwille van de vrede	96
 Levenslang een godzoeker:	
<i>in memoriam</i> Arie Akkermans (1924-2020)	121

Inleiding

“Vandaag gepost, morgen bezorgd!” Het was jarenlang een slogan van de Nederlandse postdienst om het grote publiek te stimuleren tot het schrijven van brieven en kaarten aan familie, vrienden en bekenden ter gelegenheid van een feestelijke of droevige gebeurtenis.

De slogan werd lang niet altijd waargemaakt. In een drukke periode rond bijvoorbeeld het kerstfeest arriveerden heel wat goede wensen pas in het nieuwe kalenderjaar. Dat probleem speelt overigens nog steeds. Ronduit treurig was soms de dienstverlening met rouwkaarten, die pas bij genodigden werden bezorgd wanneer de begrafenis- of crematieplechtigheid al achter de rug was. Berucht was ook de internationale postverzending tijdens de zomervakantie: wie keek er nog van op, als een ansichtkaart uit een land rond de Middellandse Zee pas na drie tot zes weken op een Nederlandse deurmat lag?

Verlangt er nog iemand terug naar het geklepper van een brievenbus in een tijd waarin je je dag en nacht kunt laven aan e-mails, sms'jes, *Facebook*- en (*Whats*-)app-berichten, *tweets* via *Twitter* en wat ons verder nog aan digitale communicatiemiddelen ter beschikking staat.

De contactmogelijkheden nemen toe, het briefverkeer neemt al een tijdlang af. De postbezorging in Nederland is sinds enkele jaren beperkt tot vijf dagen per week. En er zijn al voorstellen gelanceerd om de frequentie ervan verder te verlagen tot drie of twee keer per week. Wie herinnert zich nog de tijd dat in ons land de postbode tweemaal per dag langskwam, 's morgens en 's middags?

Brieven sturen in het Romeinse rijk

Het is dan ook nauwelijks voor te stellen dat iemand als Augustinus (354-430) een groot deel van zijn leven kon profiteren van een relatief gezien snelle en betrouwbare postdienst binnen het toenmalige Romeinse rijk. En dat gebeurde nog niet eens door een professionele organisatie, maar vooral door bevriende koeriers of gelegenheidsbezorgers. Augustinus had tijdens zijn jaren als priester en bisschop bovendien het voordeel dat zijn havenstad Hippo Regius gunstig gelegen was voor contacten over land en over zee. In een van zijn preken rept hij zelfs over handel met India!¹

Tot aan de dood van keizer Theodosius (347-395) vormde het Romeinse rijk voor het laatst een administratieve eenheid. Het gebied strekte zich toen uit in het noordwesten vanaf de zogeheten Hadrianusmuur tussen het huidige Carlisle en Newcastle-on-Tyne in Noord-Engeland tot in het zuidoosten aan de beide oevers van de Rode Zee, van de rivieren Rijn en Donau in het noordoosten tot aan het Noord-Afrikaanse Taurusgebergte in het zuidwesten. In dat hele gebied fungeerde een min of meer informeel postbezorgingssysteem, dat gebruik maakte van verbindingen over land en over zee.

Vanzelfsprekend kon daarbij van alles misgaan. In het winterseizoen lag bijvoorbeeld het scheepvaartverkeer over de Middellandse Zee goeddeels stil vanwege grote kans op slecht weer. Maar ook in de zomer waren de omstandigheden lang niet altijd even gunstig en betrouwbaar: de zeebodem herbergt daarvan nog steeds duizenden stille getuigen in de vorm van allerlei scheeps-

1 Vgl. *sermo* 164,5. Voor de Nederlandse vertaling zie Gehlen-Springorum e.a. 2013, 77. Voor volledige bibliografische gegevens zie de literatuurlijst achter deze inleiding.

wrakken. Sterke stromingen en verraderlijke klippen, donder en bliksem, piraten en rovers konden het vreedzame vervoerders lastig, soms zelfs onmogelijk maken. Maar als de omstandigheden gunstig waren, konden transporteurs over zee grootse prestaties leveren. De afstand van de havenstad Ostia bij Rome naar Carthago bij het huidige Tunis bedroeg bijvoorbeeld 270 zeemijlen, zo'n 500 km. Die zeetocht werd bij gunstige wind in twee dagen overbrugd. De afstand tussen de Straat van Messina tussen Sicilië en Apulië en Alexandrië in Noord-Egypte omvatte zo'n 830 zeemijlen, ruim 1500 km en kon bij gunstig weer in zes dagen worden overbrugd. De tocht van Gibraltar naar Ostia kon in een week worden voltooid; die afstand bedroeg 935 zeemijlen, ruim 1730 km. Gemiddelde vaarsnelheden bij gunstig weer konden oplopen tot 6 knopen, ruim 11 km per uur.² Vervoer over land met paarden verliep in het algemeen nog wat sneller, tussen de 12 en 25 km per uur, afhankelijk van het bereden paard in vrije draf of galop.

Augustinus' brieven

Augustinus maakte decennia lang veelvuldig gebruik van koeriersdiensten binnen het Romeinse rijk. Van hem zijn maar liefst 308 brieven (*epistulae (ep.)*) bewaard.³ Daaronder bevinden zich 54 brieven die anderen aan hem hebben opgestuurd; soms is zo'n brief ook gericht aan vrienden of collega's. De correspondentie van

2 Vgl. Meijer 2010, 169-170. Hij verwijst voor zijn gegevens onder meer naar Gaius Plinius Secundus maior of Plinius de Oudere (23-79), *Naturalis historia* 19,3-4 en naar Flavius Philostratus (ca. 170-247), *Vita Apollonii* 7,10.

3 Vgl. Divjak 1996-2002, 892-1057.

Aurelius Augustinus

Schrijf me en ik stuur je antwoord

Acht brieven

Epistula 29¹*Drankverbod bij een heiligenfeest*Van Augustinus aan Alypius²*Hart onder de riem*

[1] In verband met de kwestie, die mij onophoudelijk met zorg vervult, kan ik u geen definitieve oplossing aanreiken zolang broeder Macharios afwezig is. Zijn terugkeer wordt binnenkort verwacht en dan zullen met Gods hulp de regelingen worden getroffen die genomen moeten worden. Intussen hebben onze broeders, burgers van uw stad, u kunnen informeren over de bezorgdheid die ik met u deel. Maar daarmee heeft God mij een onderwerp geboden dat een briefwisseling verdient, waardoor we elkaar een hart onder de riem kunnen steken. Ik geloof dat ik die kans heb gekregen vanwege uw bezorgdheid die ongetwijfeld vergezeld ging van uw gebeden voor mij.

Geen parels voor de zwijnen

[2] Daarom wil ik niet nalaten u, geliefde medebroeder, te vertellen wat hier is gebeurd. Dan kunt u samen met mij God bedanken voor een gunst die ik gekregen heb, zoals u met mij hebt gebeden om die te krijgen. Na uw vertrek werd mij bericht dat er mensen stampij maakten: het was uitgesloten, zeiden ze, dat ze zich zouden

1 Tekst: Daur 2004 (= *CCSL* 31), 98-105. Vgl. Goldbacher 1895 (*CSEL* 34/1), 114-122 en *PL* 33, 114-120; datum: 394-395.

2 In een ander handschrift staat als titel: Brief van een priester van Hippo en omgeving aan Alypius, bisschop van Thagaste en omgeving, over de geboortedag van Leontius, de voormalige bisschop van Hippo.

neerleggen bij het verbod op het *vreugdefeest*, zoals ze het noemden. Door dat woord te gebruiken probeerden ze tevergeefs te verbloemen dat er eigenlijk eerder sprake was van een *slemppartij*. Die berichten waren er ook af en toe toen u nog hier was.

Ik kreeg toen door een geheime beschikking van de almachtige God een gunstige gelegenheid geboden. Want op woensdag werd uit het evangelie volgens het gewone rooster de passage gelezen met de zin: “Geef wat heilig is niet aan de honden en gooi je parels niet voor de zwijnen.”³ Ik heb dus gesproken over de honden en de varkens om de mensen, die maar bleven blaffen tegen de voorschriften van God en zich overgaven aan zinnelijke lusten, ertoe te brengen zich te schamen. Ten slotte heb ik hun laten zien hoe slecht het was om zo te doen binnen de muren van de kerk onder het mom van godsdienstige eerbied. Als ze daarmee zouden doorgaan in hun eigen huizen, moesten ze worden uitgesloten van het heilige en van de parels van de kerk.

Een rovershol. Maar van wie?

[3] Men was het er toen helemaal mee eens. Toch was daarmee die indringende kwestie niet voldoende afgehandeld. Want er ontstond veel weerstand toen de mensen die erbij waren de preek overal hadden rondverteld, voor zover ieder dat kon en door ijver werd gemotiveerd. Later, vroeg op de eerste dag van de vasten, toen er een groot aantal mensen bijeen was op het uur van de bijbeluitleg, werd uit het evangelie het verhaal gelezen over de verkopers van dieren die de Heer de tempel uit joeg en over de tafels van de wisselaars die Hij omver-

gooide.⁴ Het was in verband met hen dat de Heer toen zei dat ze van het huis van zijn Vader een rovershol hadden gemaakt in plaats van een huis van gebed.⁵

Ik heb toen de aandacht van allen geprikkeld door het probleem van die slemppartijen aan te snijden en ik heb zelf dat hoofdstuk voorgelezen. Daarna heb ik het evangelie uitgelegd. Ik hield hun voor hoe onze Heer met grotere verontwaardiging veel strenger de dronkenmansbijeekomsten in de tempel verbood, die altijd en overal schandig zijn, dan dat Hij de handel uitbande die op zich niets verkeers had. Er werd immers verkocht wat nodig was voor de offers die in die tijd geoorloofd waren. Ik vroeg hun met wie dat rovershol volgens hen meer overeenkwam: met de verkopers van zaken die nodig waren of met mateloze drinkers.

Geen drank in de joodse tempel

[4] Vooraf had ik een aantal passages uit de Schrift voorbereid en die lagen nu klaar om mij aangereikt te worden. Ik ging verder met mijn preek en wees erop hoe de joden met hun meer materiële kijk op de zaken zich gedroegen in die tempel van hen, waar helemaal geen sprake was van het offer van het lichaam en bloed van de Heer. Ze hadden daar geen drinkgelagen, zei ik, zelfs geen maaltijden zonder drank. In de hele geschiedenis vindt men bij hen geen mensen die zich bezatten onder het mom van religieuze eerbied, op één uitzondering na toen ze feestvierden rond een afgodsbeeld dat ze hadden opgericht.⁶

Toen ik dat beweerde nam ik het boek aan en las ik de hele betreffende passage voor. Ik herinnerde hen aan de apostel Paulus, die zei dat hij zijn brief niet in ste-

4 Vgl. Mt 21,10-17, Mc 11,15-17 en Lc 19,45-46.

5 Vgl. Mt 21,13, Mc 11,17 en Lc 19,46.

6 Ex 32,1-6.